

Er worden de komende jaren miljarden euro's geïnvesteerd in waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Daarbij kunnen natuurgebieden en natuurlijke processen nog veel meer worden ingezet. Alterra Wageningen UR onderzocht negen voorbeelden van deze nieuwe praktijk op zoek naar succesfactoren.

De mogelijkheden voor het benutten van natuur bij wateropgaven ('meekoppelen') zijn legio in het natte Nederland. Voorbeelden zijn: kwelders in het Waddengebied, robuuste vooroevers in het IJsselmeer, natuurlijk rivier- en beekherstel, rietmoerassen voor waterzuivering en groene zones in en rond stedelijk gebieden.

Toch is het combineren van water en natuur niet vanzelfsprekend. Belemmeringen zijn: verkokering van beleid en wet- en regelgeving, sectorale financiering en de hardnekkigheid van de gangbare praktijk. Zo stuurt het Hoogwaterbeschermingsprogramma vanuit strenge wettelijke kaders aan op verhoging en verzwaring van dijken en op een strakke tijdsplanning. *Natura 2000* en de natuurwetgeving zijn vooral gericht op behoud van bestaande natuur, en niet op toename van dynamiek in het ecosysteem (natuurlijke processen). In beide gevallen ligt meekoppeling niet voor de hand.

Meekoppelen heeft natuurlijk ook risico's. De voorbereiding van dergelijke projecten is complexer en kan tot vertraging leiden, budgetten voor water en natuur zijn niet altijd gelijktijdig beschikbaar, doelen worden misschien niet of later gehaald. De onderbouwing van kosten en baten is minder eenvoudig dan in de vertrouwde sectorale aanpak. Toch is er al de nodige ervaring opgedaan met het combineren van water en natuur, onder andere via het programma *Natuurlijke Klimaatbuffers*.

VOORBEELD: GRONINGEN, DE ONLANDEN

In 1998 had de stad Groningen te maken met wateroverlast als gevolg van hevige regen. Sinds 2011 ligt er bovenstrooms van de stad een groot natuur- en waterbergingsgebied, De On-

landen, in een laag gelegen veenweidegebied in het dal van het Eelder- en Peizerdiep. In het kader van dit project werd waterberging gecombineerd met natuurontwikkeling en recreatief gebruik. Bij hoge waterstanden in de boezem, die door de stad Groningen loopt, kan de afvoer van het beekwater nu tijdelijk worden gestremd. Doordat de boezemkaden nu niet verhoogd behoeften te worden kon het waterschap ongeveer 80 procent besparen op de investeringskosten. In De Onlanden heeft zich inmiddels een moeras gevormd met otters en zestig nieuwe vogelsoorten. Tijdens het hoogwater van januari 2012 bleven overstromingen en evacuaties uit.

SUCCESFACTOREN

Om meekoppeling tot een succes te maken is bij alle partijen een gevoel van urgentie nodig. Wanneer iedereen vanaf 'dag 1' aan tafel zit en het gemeenschappelijk belang groot is, kan de samenwerking snel van de grond komen. Regionale samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven, kennisinstellingen én natuurorganisaties, de zogenaamde 'Gouden Vierhoek', is daarbij soms cruciaal gebleken. In vrijwel alle succesvolle voorbeelden vervulden enthousiaste en proactieve projectleiders en bestuurders een sleutelrol. Als men het op hoofdlijnen eens is over de kansen voor meekoppeling moeten alle betrokkenen zo snel mogelijk de weg vrijmaken voor innovatie en experiment. Vervolgens is een flexibele, maar toch zorgvuldige werkwijze nodig. Dat vereist een innovatieve houding op alle terreinen, van projectorganisatie via vergunningverlening tot de manier van uitbesteden. Bij een groene oplossing voor dijkversterking bijvoorbeeld vragen verschillen in timing, fasering en financiering van trajecten voor dijkverzwaring en voor natuurontwikkeling om flexibiliteit en creatieve oplossingen. Doordat er bij dergelijke projecten meer betalende partijen zijn, moeten de kosten zorgvuldig verdeeld worden en de risico's voor de verschillende partijen op de korte en langere termijn goed worden ingeschat. Soms is een volledig nieuw financieringsarrangement nodig, bijvoorbeeld met bedrijven of een Europees fonds. Meekoppelprojecten vergen vaak extra onderzoek en voorbereiding. Een bijdrage hiervoor vanuit een speciaal stimuleringsfonds blijkt in de praktijk een belangrijke succesfactor.

Het staat niet vast dat het combineren van wateropgaven met natuur altijd tot kostenbesparing leidt. Bij brede toepassing lijkt echter een besparing van meerdere tientallen miljoenen euro's per jaar mogelijk, vooral op onderhoud en beheer. De voordelen nemen nog toe als men 'zachte baten'

als natuurwinst, gezondheid, wonen en recreëren in de kosten-batenafwegingen betreft.

TOEKOMST

Het benutten van natuurgebieden en natuurlijke processen bij wateropgaven past bij de integrale aanpak van het Deltaprogramma, en is bijvoorbeeld ook te vinden in de Natuurambitie Grote Wateren (2014). De wet- en regelgeving is nog niet aangepast, maar dat gaat veranderen met de invoering van de Omgevingswet. Die moet gaan voorzien in het juridisch waarborgen van een integrale aanpak van gebiedsopgaven. In de tussentijd wordt het combineren van wateropgaven en natuur verwerkt in beleidsnota's en in werkafspraken tussen overheden. Bij projecten komt het neer op het zo goed mogelijk benutten van de ruimte binnen de huidige wet- en regelgeving. Monitoring en evaluatie zijn belangrijk om de opgedane kennis elders te kunnen benutten, en om de kosten goed in de gaten te houden. Daarnaast is verspreiding van kennis over succesvolle, maar ook over mislukte projecten belangrijk, zowel in Nederland als naar het buitenland.

Tim van Hattum
Cees Kwakernaak
(Alterra Wageningen UR)
Robert van Cleef
(Sterk Consulting)

Een uitgebreide versie van dit artikel is te geschreven voor H₂O-Online. Het is is te lezen door gebruik te maken van de QR-code of te kijken op www.vakbladh2o.nl

SAMENVATTING

Natuurgebieden en natuurlijke processen kunnen veel meer worden ingezet bij wateropgaven ('meekoppelen'). Verkokering van beleid en wetgeving en sectorale financiering staan zo'n integrale aanpak echter vaak in de weg. Tot de Omgevingswet is aangenomen komt het aan op goede afspraken en het zo goed mogelijk benutten van de mogelijkheden die er zijn. Dat vraagt om een innovatieve houding op alle terreinen: inhoudelijk, maar ook als het gaat om het proces van voorbereiding, vergunningverlening en financiering.